

הלכות ראש-החדש סימן תכה תכו

באר הגולה רפו

ד' פתי' יוסף ח' צמח
ל' ע"פ
ט' חסד' ו' חסד'
פ' ד' ד' ד' ד'
ל' ד' ד' ד' ד'

'השמים כסאי', ו'נוהגים לומר אחר-כך פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפסטר 'ויאמר לו יהונתן, לומר שמתר גספן הוא ראש-החדש: הגה ויש אומרים שאין להפסיק מבאי לנביא ואין אומרים (יא) רק הפסטר ראש-החדש (ת"ה סימן ב' ופסוקי סימן ד'), וכן נוהגין, אבל אם הפסטר באותו נביא עושין כן, וכן (יב) אם היה חתנה בראש-החדש (יג) או בשאר שבתות, (ד) [ד] שאין דוחין ההפסטר: ג' ראש-החדש שחל להיות בשבת, (יד) כולל במוסף בברכה רביעית שבת וראש-החדש יחולתם (טו) 'מקדש השבת וישאל (ס) וראשי החדשים':

תכו ברכת הלכנה וזמנה, וכו' ד' סעיפים:

א [נ] (א) *הרואה לכה בחדשה, מברך *אשר במאמרו ברא שחקים וכו': הגה ואין לקדש החדש (ב) אלא בלילה בעת שהלכנה זורחת (ג) *ונתני מאורה (אמר): ב (ד) אין מברכין על תורת

שער תשובה

[ד] שאין דוחין כו'. עין בה"ט. ועין באור הדברים בראשונים:

[*] הרואה לכה בחדשה כו'. כתב בס' חתנון סימן תג: ויודי' הים אין מפליגין עד אמר ה' ימים לחודשה, ונתתן לשאר לחסיו ספור לחודשה, ותפסין שמימא

(ה) ונתתן. שוריתתה נקראת על-פני הנהר. ולא יתא מסך מבדיל בינו לבין הלכנה אא"כ הוא דבר נף שהלכנה נראית ממנו שיוכל להכיר הכרים הנקרים לאור הלכנה, עססי' זה, וה"ה אם נתפסה בעבים, אבל אם נתפסה בעב דק וקלוש מברך, ואם התחיל לברך ונתפסה גומר הברכה, ודכו"ח ח"א סימן שמה וכו'ג,

באור הלכה

* אשר במאמרו ברא שחקים (י) וכו'. עין בסנהדרין מ"ב עמוד א דקאמר שם: במערכא מברכי ב'רד' מחדש חדשים, אמר לה: האי אפלו נשי דידן נמי מברכי? אלא דקאמר רב יהודה 'אשר במאמרו' וכו'. ומשמע מה דאם בדיעבד בנך 'ברד' אתה ה' אלהינו קלף העולם מחדש חדשים' דנצא⁽¹⁾, אלא דאינו מן המבחר והוא מנהג נשים וצמיי-הארץ, וצריך עיון: * ונתתן מאורה. עין משנה ברוכה מה שכתבנו לענין אם הוא משער שנתפסה הלכנה בעבים וכו', הוא מתשובת רדב"ז, ותעתיקוהו הפגן-אברהם ושארי אחרונים. והנזון רבי חיים צאנזאר בהנהגותיו כתב, הנראה לו דאפלו לא התחיל צדן לברך עד שנתפסה הלכנה, כל שלא עבר יותר מקד דבור משעה שזרחה הלכנה, יכול לכתחלה להתחיל לברך אפלו כשהוא הענין, ומקורו מההיא דלעיל סימן רכו סעיף ג, עין שם⁽²⁾. ויש לדחות קצת, דהתם לענין רעם וברקים נתקן הברכה רק על מנהג של עולם, אבל הכא הלא בענין שיהיה לאורה, ונלכין אינו מברך אחר שנגמר הנהגה, וכמו לענין ברכת 'המזמיר' דאינו מברך אחר שגמר סעודתו, ובדלעיל בסימן קסו סעיף ח, עין שם במשנה ברוכה, ומשמע דאפלו נזכר בתוך כדי דבור. ולענין סומא, עין במשנה ברוכה, והוא מרש"ל בתשובה סימן עז, ומהרי"ק ש' חולק, אכן המגן אברהם ונאלה רבה ופרי חדש ושארי אחרונים העתיקו דברי רש"ל להלכה. עוד העתיקו תשובת סנהדרין, דאם יש מסך מבדיל בינו לבין הלכנה, אם המסך הוא עב עד שאין הלכנה נראית לו, שאין מברך, והוא ברכה לבשלה, ובדמבאר להדיא בתשובתו חלק א סימן שמה: ומכל מקום נראה דגם הרש"ל מודה לזה, מפני שבה כל העולם אין נגזין אז מאורה, ויראה לזכר, שזה לשון רש"ל שם: ומשום הכי אינו קשה גספן מבורא מאור האש, שפסק ראב"ה בפרק ב דמגלה שסומא אינו מברך, משום דהמקצה אינה תלויה בהנאה לחוד אלא בנאה בראיה עם ההנאה, כדמסקי' הים 'אין

באר היטב

(ד) שאין דוחין. אז אומרים מקצת שוש אשיש, מ"א: (ה) וראשי. ואם חתם בשל שבת לכו יוצא בתפלה ולא בקדוש ב"ט, ע"פ דף ק"ו. ועין מגן אברהם סימן תפס ס"ק ב:

(ה) ונתתן. שוריתתה נקראת על-פני הנהר. ולא יתא מסך מבדיל בינו לבין הלכנה אא"כ הוא דבר נף שהלכנה נראית ממנו שיוכל להכיר הכרים הנקרים לאור הלכנה, עססי' זה, וה"ה אם נתפסה בעבים, אבל אם נתפסה בעב דק וקלוש מברך, ואם התחיל לברך ונתפסה גומר הברכה, ודכו"ח ח"א סימן שמה וכו'ג,

משנה ברוכה

(יא) רק הפסטר ראש-החדש. ולא מסימים בפסוקי הפסטר 'מחר חדש': (יב) אם היה חתנה בראש-החדש. רוצה לומר, דמנהג הוא בשבת שיש חתן לדחות הפסטר השבוע ולקרות הפסטר 'שוש אשיש' שהוא מענינא⁽¹⁾, כדמבאר לקמן בסוף סימן תכה, ומבאר שם דכל זה הוא בשבתות דעלמא שאין הפסטר שלקם מזכרת בש"ס, אבל בהפסטרות שזוקרים בש"ס ומדלשים אין דוחין אותן מפני חתנה, שאין זה אלא מנהג בעלמא, וגם אחר שקראום אין לקרות 'שוש אשיש' מפני שאין מדלגין מבאי לנביא: ועל זה אשמעין כאן בהג"ה, (ד) דעל-פני פנים במקום שהם מבאי אחר, כגון בשבת ראש-החדש שקורין 'השמים כסאי', שהוא מבאי אחר עם הפסטר 'שוש אשיש', אז אין לדחות 'שוש אשיש' למחר ויש לקרות מקצת ממנה אחר שסיים 'השמים כסאי': (יג) או בשאר שבתות. כגון הני המזקרים סוף סימן תכה, עין שם: ג (יד) כולל במוסף וכו'. בסודרים כתוב בשבת ראש-החדש ובשאר ימים טובים: אחר שסיים קרנן שבת ימים זה קרנן שבת: וקרנן היום קאמור'. וכן כתוב בסודר רב עמרם. אכן (ה) פקח פוסקים כתבו דהוי יתור לשון, וקמי שמים גליא, והוי הפסק, ולכן כתבו שאין לאמרו⁽¹⁾ (טו) 'מקדש השבת' וכו'. ואם חתם בשל שבת לכו, (ו) נצא בדריעבא⁽¹⁾:

א (א) הרואה וכו'. ונשים פטורות מלקדש הלכנה, דהוי מצות עשה שהזמן גרמא⁽¹⁾; ואף דכל מצות עשה שהזמן גרמא נוהגות הנשים ששקממות ומברכות עליהן, (ב) מכל מקום מצוה זו

אין צריכין לקומה משום דהם גרמו פגם הלכנה. וסומא חזק בקדוש הלכנה, כי ברכה זו נתקנה על חדוש העולם, וגם הוא נהנה על-ידי שאחרים רואין ומליכין אותו על הדרך, ודומה ליצור המאורות, כן כתבו האחרונים. ועין בבאור הלכה. וקטן משהגיע לחנוכה⁽²⁾ מתחנך לו בה [כן כתבו בשם רבי יעקב עמדין, ונראה דזהו רק לרבוץ הם בסימן ע, אבל לרש"י שם לא נהירא, ונמי לקריאת שמע, עין שם]. ואפשר דכנתו גספן דטוב לנהג כן לכתחלה, וכמו שפסק שם בשלחן-ערך לענין קריאת שמע, עין שם⁽³⁾: (ב) אלא בלילה. לאפוקי ביד'תמששות שהלכנה נראית קצת, ועדין הוא יוס⁽⁴⁾: (ג) ונתתן מאורה. דהינו בעת שזרחתה (ד) נקראת על-פני קרקע. אם נתפסה הלכנה בעבים, אם העב (א) דק וקלוש שראית הלכנה ממנו ונתנה בה, מברך⁽⁵⁾, ואם הענין עב, אינו מברך⁽⁶⁾. ואם התחיל לברך ואחר-כך נתפסה בעבים, גומר הברכה, אם לא שהוא משער שנתפסה הלכנה באמצע ברכתו, שאז לא יתחיל ברכתו. ועין באור הלכה. והוא הדין אם יש (ד) מסך מבדיל בינו לבין הלכנה, הדין גספן כמו לענין עבים, דאם המסך הוא דק וקלוש, שעובר ממנו אור הלכנה עד שהוא נהנה ממנה ויכול להכיר מן הדברים שהם נקרים לאור הלכנה, יכול לברך עליו, ואם המסך הוא גס ואין נהנה מאור הלכנה, אין לברך, דהוי ברכה לבשלה. ועין מה שכתבנו בסוף הסימן: ב (ד) אין מברכין וכו'. למצוה מן המבחר הוא, ובדמסס

שער הציין

(ד) כן כתבו במאמר-מרדכי ובכיד-אפרים: (ה) שבלילקט בשם רש"י [ועין שם שגמ' טעם גם להאומרים], וצדה לדרך, וכן כתבו פרי חדש ומאמר-מרדכי: (ו) כנסת הגדולה ונאלה רבה ופרי חדש, וזהו אף למאן דפליג בהדיא דסימן תפס וסבירא לה דלא נצא, וכמו שכתב בפרי חדש סימן תפס. ועין במאמר-מרדכי שמשפסק קצת על פסק זה מדברי הריטב"א, עין שם: (ב) מגן-אברהם ושא"ב שם ל"ה: (ג) אחרונים: (ד) רדב"ז בתשובה סימן שמה בחלק א, ותעתיקוהו האחרונים: (ד) רדב"ז, ותעתיקוהו הפגן-אברהם בקצור, ומבאר להדיא מה דאם הוא רואה הלכנה דרך זכוכית החלון דמברך⁽⁶⁾. ומה שכתב בבאר היטב בשם תשובת דבר-שמואל, עין בשערי-תשובה מה שכתב פתו⁽⁷⁾:

תרגום : 1 משקפים.

הלכות ראש-החדש סיון תכו

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה ונהנין]

הרי ביהדיא שפירי ל'הטיט כה"ט⁽¹³⁾ וכו', ויבקש לאחר שיוציאו ב'כרכה⁽¹⁴⁾.

בוה, מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם) שאין לשיר אז.

[ביה"ל ד"ה אלא]

דלכתחלה מצוה לעשותה ב'רב ע"ס⁽¹⁷⁾ וכו', עד ליל עשירי צריך להמתין יותר לא⁽¹⁸⁾ וכו', פן כתב בספר אשל-אברהם⁽¹⁹⁾ וכו', דכשלושה נמי נקרא 'ב'כרכה' ע"ס⁽²⁰⁾.

(17) וכשיש ציבור של עשרה אנשים, האם יש ענין להמתין לציבור גדול יותר, הסתפק בזה האשל אברהם (בוטשאטש, ס"ב), והוסיף ש"מ"מ כל שיש אפילו צד רחוק שבשל כך יפסידו אמירת קידוש לבנה, אין להמתין על יותר מעשרה.

(18) ומבואר שמעלת 'ברוב עם' עדיפה על מעלת 'זריזים מקדימים למצוות'. וכן לענין ברכת החמה כתב לעיל (ס' רכט ס"ק ח) שטוב לברכה 'ברוב עם', ובשעה"צ שם (ס"ק א) כתב, שביזם מעונן יברך ברכת החמה מיד כשרואה אותה ואפילו ביחידות, ומבואר מדבריו שאם אין חשש שיהיו עננים, מוטב להמתין, אפילו שמפסיד בוה את המעלה של 'זריזים מקדימים'.

אמנם לדעת הספר חסידים (ס' תתע"ח) שהוצא בשעה"צ להלן (ס"ק כא), עדיף לקדש מיד כשאפשר, ולא להמתין לעשותו מצוה מן המובחר.

ולדעת השו"ע שיש להמתין למוצאי שבת, מי שבאפשרותו לקדש באמצע השבת בציבור או להמתין ולקדש במוצאי שבת ביחידות, כתב בשעה"צ להלן (ס"ק כ) שלא ימתין למוצאי שבת, שאין זה אלא למצוה מן המובחר.

(19) אכן כך מובא באשל אברהם (בוטשאטש, מהדו"ק ס"ב), אבל במהדורה בתרא (שם) משמע שאין להמתין לציבור עד ליל עשירי, אלא עדיף לקדש במוצאי שבת ביחידות מאשר ביום חול בציבור.

(20) ולברך את הברכה בשנים, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קמד) שאף שאין בוה שום מעלה של 'ברוב עם', מ"מ יש מעלה כמה שיוצאים שנים החוצה, שניכר הדבר יותר שהם יוצאים לקדש את הלבנה ולא כמי שרק נודמן להם לראות את הלבנה בחוץ.

ומה שכתב שאף בשלושה נחשב 'ברוב עם', כתב במשנ"ב לעיל (ס' ריג ס"ק ג) ובביה"ל (ס' קסו סי"א ד"ה אחד) לענין ברכות הנחנין שאחד מברך ומוציא את חבריו בברכה, שגם בשנים נקרא 'ברוב עם'. וכן לענין ברכת המצוות, כתב לעיל (ס' ח ס"ק יג) שטוב יותר שאחד יברך על הטלית ויוציא את חבריו, משום 'ברוב עם', ומשמע שגם בשנים נחשב 'ברוב עם'.

[ביה"ל ד"ה ולא]

ויפן זכות אהרן יצריה ה'פ'י⁽²¹⁾.

(21) וכן הביא במשנ"ב לקמן (ס' תרב ס"ק י) ב' דעות על כך, ובשעה"צ שם (ס"ק ז) הוסיף, שהגרי"א כתב שהעיקר כדעת הסוברים לקדש קודם יום כיפור.

(13) וחולה שנמצא בחדר שאור הלבנה מגיע לשם אך אינו רואה אותה, כתב בשו"ת זרע אמת (ח"ג סי' מג) שאינו יכול לברך על הלבנה. והוסיף, שאף שלדעתו צריך להביט בלבנה ואין מברכים על מנהגו של עולם כדברי המהרש"ל, מ"מ סומא רשאי לברך, כיון שנשלמה תכלית הנאתו על ידי אחרים, שהרי אין באפשרותו ליהנות יותר מזה, מה שאין כן חולה שיכול לראותה אלא שאיזה דבר מונע ממנו מלראות, לא נשלמה באופן זה הנאתו הראויה לו, ומה גם שאפשר להוליכו לחלון ויראה.

ואם לא הסתכל בלבנה קודם הברכה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קכה אות ד) שדאי שיצא ידי חובתו, משום שהרגיש בה ונהנה מכך שמאירה הלבנה על הארץ. והוסיף, שאף אם לא הביט בלבנה ולא הרגיש כלל בחידושה ולא נהנה כלל מאורה, ורק יצא עם המון העם לקדשה, מ"מ נראה שיצא, ואפילו לדעת הירוש' והחולקים על המהרש"ל, כיון שהלבנה האירה על הארץ ואחרים ראו אותה והרגישו בה ובירכו, ועל פי זה בירך גם הוא, לכן על כל פנים בדיעבד יצא. וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א ס"ל) שיצא ידי חובה אפילו שלא ראה את הלבנה.

(14) ולענין מי שכבר בירך ברכה זו ורוצה להוציא ידי חובה את חבריו שגם הוא חייב בה, כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם ס"ב) שיש לדון בוה, אבל מסתבר שיכול לברך שנית להוציא את חבריו. ונראה שם בהערות שצדדי הספק לא נתבאר בפירוט בדבריו.

[משנ"ב ס"ק ה]

והוא הדין ב'מוצאי יום-טוב'.

(15) ודין זה, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ב) שנוהג דוקא במוצאי חג השבועות, כיון שמוצאי יום טוב של פסח או של סוכות הוא לאחר סוף זמן קידוש לבנה, ומקור הדברים הוא בשו"ת רמ"ע מפאנו (ס' עח), ושם כתב שהוא הדין גם במוצאי יום כיפור.

[משנ"ב ס"ק ח]

ד'שריין ב'אבלות'.

(16) ולדעת הגר"א (מעשה רב אות קנט) אף קודם תשעה באב יש לקדש את הלבנה, ש'מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה'. וכדעת הגרי"א נהגו החזו"א והגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' קעז) והגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א ארחות הלכה הע' 108). ודעת הראי"ל, ראה מה שכתבנו להלן בס"ק יא.

והנהוגים לקדש את הלבנה קודם תשעה באב כדעת הגר"א, ורוצים לשיר בסופו 'טובים מאורות' כנהוג, כתב בשו"ת ישיביל עבדי (ח"ח סי' לח ס"ק ד) שיכולים לשיר, וכן כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל תשובה שם שבסוף הספר) שהמנהג להקל